

SULTON ABDULHAMID II 1842-1878

Ro'ziboyev Ravshanbek Otabek Og'li¹

¹ Namangan davlat universiteti tarix fakulteti
magistratura bo'limi il bosqich talabasi +998979883200
ravshanbekroziboyev1@gmail.com

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 07.01.2025

Revised: 08.01.2025

Accepted: 09.01.2025

KALIT SO'ZLAR:

: Sulton Abdulhamid
II Abdulmajid
Usmonilar, Abdulaziz,
sayohat, shahzoda, Misr,
Yevropa, Parlament,

Mazkur maqola Usmoniylar imperiyasining so'nggi buyuk sultonlaridan biri bo'lgan Abdulhamid II ning taxtga chiqmasidan oldingi hayotini tahlil qilishga bag'ishlangan. Unda Abdulhamid II ning yoshlik yillari, oilaviy tarbiyasi, ma'naviy va intellektual shakllanishi, shuningdek, sulton bo'lishdan oldin orttirgan siyosiy tajribalari yoritilgan. Maqola, shuningdek, uning G'arb ta'siridagi Usmoniy jamiyati bilan bog'liq murakkabliklarni qanday tushunganini va bu omillar uning hukmronligi davridagi siyosiy qarorlariga qanday ta'sir qilganini o'rganadi. Ushbu tadqiqot tarixiy manbalarga asoslangan holda, Abdulhamid II ning siyosiy hayotining dastlabki bosqichlarini batafsil yoritadi.

KIRISH. Abdulhamidxon II 23 sentyabr 1842 yilda Chiran saroydairan sulton Abdulmajidning 4 ayoli Tirimujg'on kadin afandida tug'ulgan Abdulmajidhining 8 farzandi 2 o'g'il farzandi edi. Abdulmajidhoning o'il farzandlari orasida kattasi Murod 1876 yilda taxtga chiqqan va bir necha oy taxta o'tirgani va Murid Abdulhamiddan ikki yosh katta edi. Abdulahmidhon ismi Arabchadan olingan bo'lib Abd el Hamid Abd qul, banda Hamid asmaul husna yani Allohning ismidan olinga [1] Abdulhamidning otasi Abdulmajidhon 1861 yilda navqiron yig'lik chog'ida vafot etadi, yani 38 yoshida Abdulhamidhon II taxtga chiqqan vaqtida Abdulmajidning turli rafiqalaridan 22 qizlardan 16 tasi shulardan 12 tasi 3 yoshga bormasdan "Sil" kasaligidan olamdan o'tgan edi. Onasi (Tirimojg'on kadin afandi asli kelib chiqishi Cherkez yoki Abxazyta millariga mansub) edi. Abdulhamid 10 yoshda ekan sog'ligi uncha yaxshi bo'lmagan Trimujg'on kadin afandi "Sil" kasaligidan olamdan o'tgan [2] Abdulhamidhonning onnasi vafot etgandan so'ng yosh Abdulhanidning

Perustu kadin afandiga omonat qiladi. Perustu kadin afandi o'zining farzandi bo'lmagan ayol Abdulhamidning o'z farzandi kabi tarbiyalaydi Bolani yosh paiytlayidan hurmatlik, uyatchan, sirlik va hayolfarast harakter namoyish qila boshlaydilar. [3] Abdulhamid II shahzodalik yillarda Abdulhamid II uchun maxsus ustozlardan murabiylardan tayin etildi va ulardan ta'lim oldi. Misol uchun; Gerdangiran Umer afandidan, Turkcha, Ali Mavi afandidan fransuz tilini, Ferid va Sherif afandilardan Arabcha va boshqa ilimlarni, Vak'anuvis Lutfi afandidan Usmonlik tarixini, Edeham va Kmol posholardan Gardet isimlik bir fransuz indondan fransuzchani, Guatelli va Lombardi ismlik italyalik shaxslardan musiqani o'ragangan. [4] Taxt uchun yaqin nomzod bo'lmagani uchun saroy ayonlari unga unchalik qiziqish bildirmasdi. Shu sababli bu aqlli shahzodadan hamma uzoqroq turadi. Lekin Pertevniyal Kadinning (sulton Abdulmajidning onasi sulton Abdulhamidning buvisi) yordami bilan u Sulton Abdulazizga yaqinlasha old. Aqli qobilyati va siyosiy qobilyati tufayli, amakisi Abdulaziz uning erkin muhitda o'sishiga imkon berdi. Abdulhamid yoshlik davrlardagi sayoxatlari 1867 yilda yigirna besh yoshda ekan. Abdulhamidnihayotida juda katta voqealar yuz bera boshladi bir yarim oylik yevropaga Amakisi sulton Abdulazizga 1861 da Abdulmajidning o'rniga taxtga o'tirgan edi. Amakisiga hamrohlik qiga edi. [5] Abdulhamidning bir shahzoda o'laroq chiqqan birinchi sayohati emas edi bu, Undan avvalroq ya'ni 1863 yilda Abdulaziz Nil qirg'oqlarida qilgan sayohati sulton Abdulazizga hamrohlik qilaraq Misirga borgan edi. Amakisi sulton Abdulaziz Misr va Yevropa U sayohatlarida uni o'zi bilan olib ketdi. Abdulhamid II shahzodalik davrida ancha erkin edi. Maslak fermasida tuproq ishlari bilan shug'ullangan. U fond bozori faoliyatida qatnashib pul ishlagan. U taxtga o'tirganida Uning boyligi 100 000 oltin tangadan oshgani aytiladi.

Qobilyati va xotirasining na qadar kuchlik ekanligi bilingan gaplashgan odamimi ma'lum bir uslubla mot qilar edi. Sabri va qanoati juda kuchlik ekanligi aytilar edi. Bismarkning sulton ifodasiga ko'ra "sulton na qadar kuchlik xotira va siyosatchi ekanlingining o'zining AbdulhamidxonII haqidagi fikrlari bilan ifoda etgan "dunyoda 100 gram aql bo'lsa 90 grami Sulton Abdulhamida 5 grami menda 5 grami esa qolgan davlat raxbarlarida yoki siyosatchilarida degan fikirni aytgan edi" Abdulhamidxon o'zidan oldingi podishohlardan farqlik Shazali tariqatiga mansub edi 1879 yildan e'tiboran Qodiriya tariqat tushunayotgan darslariga qatnasha boshlagan edi. Umring oxirlarida Nakishbandiya tariqatiga ham mansub bo'lgani haqida ma'lumotlar bor. Abdulhamidxon islomning buyruqlarining bajarishda yoki islomda ma'lum bir narsaning taqiqlashda nihoyada katta e'tibor qartar edi. Shoshilinch bir

ish chiqib qolsa qanchalik kech bo'lsa bo'lsin bajarilishini xoxlar ertangi kunga qoldirilishini istamas edi. Ertasi kunga qoldirishning istamas edi.

Taxoratsiz bo'lgan xolatda kochaga chiqishga umuman olganda taxoratsiz holatda biror bir ish qilishdan saqlanar edi. misol uchun; "Mabeyn saroyining bosh kotibi Esed afandi bir kun kechaning yarimida bir muhim habar keltirgan edi. Sulton Abdulhamidxoning eshikgini taqqilati birinchi taqqilatganida eshik ochilmadi ikkinchi marotaba taqqilatdi va yana eshik ochilmadi va uchunchi marotaba taqqilatganda Sulton yuz qolini sochiq bilan artayotgan edi. tabassum qilgan holatda chiqib keldi. Bu mahalda kelganingizga qaraganda davlat uchun judda muhim ishi bor ekanligini tushundim va yana shuni qo'shimcha qilib qo'ydiki eshukni birinchi marotaba taqqilatganingizda uyg'ondim. Taxorat oldim shuning uchun eshikni biroz kech ochgan edim. Men shuncha vaqtdab beri millatning hech qanday shartnomalarga taxoratsiz imzo chekkan emasman " degan edi [6] Sulton Abdulhamidning odati shunday edi ki erta uxlab erta turar edi. Erta tongdan quyosh chiqmasdan turar va hammomga ketar edi hammomdan chiqar hammomning sadr tayyorlagan edi va manashu yuqori qavatida ertalabgi namozining o'qar edi. va u yerda nonushta qilar edi. Kunda 15-16 soat ishlar edi. Bo'sh vaqtlarida hobbi yani sevimlik mashg'uloti duradgorlik bilan shug'ullangan. Yoshlar ot minish, suzish, kurash, kabi sportlar bilan shug'ullanar edi. Yulduz saroyida qurilgan teatrdan turli spektakllar va operalar oilasi bilan tomosha qilardi. Kechasi uxlashdan oldin kitob o'qish targ'ib qilar edi. Abdulhamidhonning taxtga kelishi va Usmonli davlatining eng qiyin davriga to'ri keladi. Konstitutsiyaga asoslangan konstitutsiyaviy boshqaruv o'rnatmoqchi bo'lgan va shuning uchun Abdulaziz va Murod V ni taxtdan tushirgan Midhat Posho va uning do'stlari bilan shartnoma tuzgan.

Abdulhamid II 1876 yil 31 avgust, payshanba kuni taxtga o'tirdi. Ayni paytda imperiya o'zining eng tushkun kunlarini boshdan kechirayotgan edi. Abdulaziz davrida, Murod V davrida boshlangan Bosniya-Gersegovina va Bolgariya qo'zg'olonlariga Serb va Chernogoriya urushlari qo'shildi. Bu qo'zg'olonlarni qo'zg'atgan va qo'llab-quvvatlagan Rossiya edi. "Sharq masalasi" (Sharq masalasi va Usmonli davlati o'rtasidagi aloqalar 19–20-asrlarda Yevropa va Usmonli davlati o'rtasidagi geopolitik ziddiyatlar bilan bog'liq. Bu masala Usmonli davlatining zaiflashuvi va uning hududiy yaxlitligini saqlab qolish masalalari bilan bog'liq bo'lib, ayniqsa Yevropa davlatlarining (Buyuk Britaniya, Rossiya, Avstriya-Vengriya, Fransiya va Germaniya) manfaatlari bilan chambarchas bog'langan.)ni hal qilish uchun hal qilinish fursat kutayotgan edi. Moliyaviy qiyinchiliklar tufayli qo'zg'olonlarni bostirib bo'lmadi. Abdulazizning so'nggi yillarida Mahmud Nedim Poshoning (Nedim Pasha (1818–1883) Usmonli davlatining 19-asrdagi mashhur

siyosatchilaridan biri bo'lib, ikki marta Usmonli Bosh vaziri (Sadr-azam) lavozimida xizmat qilgan. Uning faoliyati Tanzimat davri (1839–1876) bilan bog'liq bo'lib, u zamonaviylashuv va islohotlar jarayonida muhim, ammo bahsli shaxs sifatida tanilgan.) tashqi qarzlarni to'lamaslik haqidagi qarori Yevropada katta reaksiyalarga sabab bo'ldi va shuning uchun yangi yordam olish imkonsiz bo'lib qoldi. Yevropa jamoatchilik fikri Usmonli imperiyasiga qarshi chiqdi. Bunday sharoitda Abdulhamid katta ezgu niyat bilan ishga kirishdi. Usmonlilar tarixida hech qachon ko'rilmagan harakatlari bilan qo'shin va xalqning qalbini tezda zabt etdi.[7] Misol uchun, Seraskerlik darvozasida zobitlar bilan kechki ovqatni o'tkazgan sulton bu erda "Serasker posho, posholar, janoblar, janoblar" xitobidan boshlab nutq so'zladi. U barcha hukumat a'zolarini va palata xodimlarini Yulduz saroyida kechki ovqatga taklif qildi. Bu yerda o'z nutqida milliy birlik zarurligini bildirdi. U kemasozlik zavodiga borib, dengizchilar bilan dasturxoniga o'tirdi va harbiy taomlardan yedi. Bob-i Meshihatga borib, ulamolar bilan iftorlik dasturxonida qatnashdi. Haydarpasha kasalxonasida Bolqon frontidan kelgan yaradorlarni birma-bir ziyorat qildi va ularga sovg'alar tarqatdi. U amir va boshqa vazirlar bilan birga masjidlarni ziyorat qilib, jamoat oldida namoz o'qigan. Yangi sultonning xuddi shunday imo-ishoralari jamoatchilik va armiya a'zolarida mamnuniyat uyg'otdi. Hammaning, ayniqsa armiyaning ruhiy holati yaxshilandi. Turk armiyasi serblar bilan urushlarda muhim muvaffaqiyatlarga erishdi. Biroq, Rossiyaning urushni darhol tugatish haqidagi ultimatumiga ko'ra, Serbiya bilan uch oylik sulx imzolandi. Angliya Istanbulda bo'ladigan anjumanda "Sharq muammosi"ning muhokama qilinishini talab qilar edi.[8] Bu orada sulton bilan hukumat o'rtasida saroy kotiblarini tayinlash borasida birinchi kelishmovchilik yuzaga keldi. Sulton Rushtu poshoning iste'fosini qabul qilmadi. Serblar bilan tinchlik o'rnatishni istamagan guruh Midhat Posho va uning do'stlarini o'ldirishni rejalashtirgan. II. Abdulhamidni taxtdan tushirish harakat qilishdi. Ularning fitnalari fosh bo'ldi. 400 kishi hibsga olingan. Konstitutsiyani tayyorlash uchun musulmonlar va g'ayrimusulmonlar komissiyasi tuzildi. Bu orada Midhat Posho bilan kelishmovchilikka uchragan Rushtu Posho iste'foga chiqdi. Midhat posho 1876-yil 19-dekabrda bosh vazir etib tayinlandi. Oradan to'rt kun o'tib, Angliyaning taklifini qabul qilgan davlatlar Istanbulda to'planishdi. O'sha kuni yuz bir to'pdan o'q otilgan (1876-yil 23-dekabr) Usmonli imperiyasining birinchi konstitutsiyasi – Asosiy qonuni e'lon qilindi. [9] Istanbul konferentsiyasi kuni shoshilinch ravishda tayyorlangan va e'lon qilingan konstitutsiya G'arb davlatlarining ortiqcha talablar qo'yishiga yo'l qo'ymaslikka qaratilgan edi. Ammo G'arb davlatlari buni jiddiy qabul qilishmadi. Ular Rossiya elchixonasida ilgari tayyorlagan takliflarini qabul qilish uchun Ba'zi Ba'zilarga

taqdim etdilar. Usmonlilar imperiyasining mustaqilligini xavf ostiga qo'yadigan qattiq qoidalarga ega bo'lgan takliflar 1877-yil 18-yanvarda sulton buyrug'i bilan chaqirilgan va harbiylardan tashkil topgan 180 kishilik umumiy majlisda muhokama qilindi va bir ovozdan ovozga qo'yildi. , fuqarolik va sud a'zolari, hukumat va musulmon bo'lmagan ma'naviy rahbarlar - Bu kabi rad etildi. Elchilar o'z o'rniga muvaqqat ishchilarni vakili qoldirib, Istanbulni tark etishdi. Midhat posho, konstitutsiyaning bajarilishini kafolatlash sharti bilan G'arb davlatlari bilan kelishuvga erishishi mumkinligini Angliyaga ma'lum qildi. Angliyaning London shahrida konferentsiya chaqirilish uchun o'z faoliyatini davom ettirdi. Midhat posho bu harakatni ham, unga qarshi olib kelingan Usmonlilar sulolasini ham bekor qildi va shu tariqa o'z hokimiyatini o'rnatdi. oilasini taxtga yoki respublika hukumat o'rnatmoqchi degan gap-so'zlar tufayli 1877-yil 5-fevralda ishdan bo'shatilib, chet elga surgun qilinadi.II.

Abdulhamid Asosiy Qonunning yaratuvchisi Midhat Poshoni xorijga surgun qilgan bo'lsa ham konstitutsiyaviy boshqaruvdan voz kechmadi. Konstitutsiyaga ko'ra, uch oy ichida saylovlar o'tkazildi va parlamentni 1877 yil 19 martda sultonning o'zi ochdi. 141 a'zodan iborat bu birinchi Turkiya parlamenti a'zolaridan 115 nafari deputat va yigirma olti nafari taniqli a'zolar edi. Deputatlarning 69 nafari musulmon, qirq olti nafari noislom edi. Angliya tashabbusi bilan chaqirilgan London konferentsiyasi 1877 yil 31 martda Rossiya takliflarini qamrab olgan London protokolini imzoladi va uni 1877 yil 3 aprelda qabul qilish uchun Buyuk Portega taqdim etdi. Og'ir qoidalarga ega bo'lgan bu protokol sultonning iltimosiga binoan parlamentda muhokama qilindi va rad etildi. 1877 yil 12 apreldagi vaziyathukumat tomonidan G'arb davlatlariga xabar qilingan. Shunday qilib, Rossiya o'z xohishiga erishdi va 1877 yil 24 aprelda Usmonli imperiyasiga rasman urush e'lon qildi. Ruminlar, serblar. Chernogoriya va bolgarlar Rossiya tomoniga o'tdilar. Moliyaviy va harbiy ahvoli nihoyatda og'ir bo'lgan Usmonli imperiyasi tashqaridan yordam ololmasdi. G'ozlari Usmon poshoning Plevendagi va G'ozlari Ahmad Muhtor poshoning sharqdagi favqulodda urushning umumiy yo'nalishini to'xtata olmadi. Turk qo'shinlari frontlardan chekinishni boshladilar. Ularning ortidan o'n minglab musulmon-turk muhojirlari ham Istanbulga oqib kelishdi. Muhojirlarni Anadoluning turli mintaqalariga bir reja doirasida joylashtirishga harakat qilindi. Mamlakat nihoyatda tartibsiz kunlarni boshdan kechirayotgan bir paytda bu masalalar bo'yicha yagona qaror qabul qiluvchi organ bo'lgan parlamentda to'liq anarxiya hukm surdi.

Xulosa; Abdulhamid II (1842–1918) Usmonli imperiyasining eng muhim va murakkab davrlaridan birida hukmronlik qilgan sulton hisoblanadi. U 1876–1909-yillar oralig'ida

taxtda bo'lib, mamlakatni kuchaytirish maqsadida islohotlar o'tkazdi, lekin avtoritar boshqaruv usulini tanladi. Uning siyosiy faoliyatida "Panislomizm" asosiy o'rinni egallab, musulmon dunyosini birlashtirishga harakat qilgan. Shunga qaramay, 1877–1878-yillardagi Usmonli-Rus urushi va Berlin kongressi natijasida imperiya ko'p yerlarini boy berdi. Millatchilik harakatlari va ichki muxolifat bosimi uning taxtdan ag'darilishiga sabab bo'ldi. Abdulhamid II davri siyosiy barqarorlikni saqlashga urinishlar va ichki ziddiyatlar bilan yodda qolgan.

Foydaniilgan adabiyotlar:

- 1 Georgeon, François; Sultan Abdülhamid(- ev. Ali Berktay), Homer Kitabevi Yayıncılık, İstanbul 2022 23s
- 2 Aakgündüz, Ahmet –ÖZTÜRK Said; Bilinmeyen Osmanlı, Osmanlı Araştırmaları Vakfi Yayınları, İstanbul 2000 113s
- 3 Georgeon, François; *Sultan Abdülhamid*(- ev. Ali Berktay), *Homer Kitabevi Yayıncılık*, İstanbul 2006 33s
- 4 Grmaoğlu, Fahir; 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1789-1914), Timaş Yayınevi, İstanbul 2013 49s
- 5 Duman, Murat; Bilinmezleriyle Sultan II. Abdülhamid Hakan'ın Hatıratı, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2013. 8s
- 6 Eraslan Cezmi OLGUN, Kenan; Osmanlı Devletinde Meşrutiyet ve Parlamento, 3F Yayınevi, İstanbul 2006 s11
- 7 Asaf Turgay, ibret: Abdülhamid'e Verilen Jurnaler ve Jurnalciler, İstanbul 1961 -62;s 76
- 8 Joan Haslip, Bilinmeyen Tarafariyle Abdülhamid (tre. N. Kuruoğlu), İstanbul 1964;s 142
- 9 Mehmed Raif Ogan, Sultan Abdülhamid ve Bugünkü Muarızları, İstanbul 1965;s 79